

Infantilis illúziók

VISSZHANG - LXIII. évfolyam, 17. szám, 2019. április 26.

Salamon János legutóbbi politikai-filozófiai írásában (*Alaptalan ideák, ÉS*, 2019/14., április 5.) a tőle megszokott lényeglátással, minuciózus alapossággal és kritikai igényvel vizsgálta széles filozófiatörténeti-teológiai perspektívában azokat a szempontokat, körülményeket, motívumokat, híveket szerző és politikai aktivitást fenntartó mechanizmusokat stb., amelyek a politikai baloldal, jobboldal és piackapitalista liberalizmus létrejöttében szerepet játszottak, ezek ideológiai-eszmei (teoretikus és teológiai) megalapozásait jelentették, és amelyek történelmi megvalósulásaikban – különösen ezek szélsőséges formáiban – máig ható traumát, kiábrándító és lesújtó tapasztalatot jelentenek. Plauzibilis gondolatmenetében Salamon arra jut, hogy mindez nem véletlen: már genezisükben elhibázott, fatális téveszmékről van szó, mivel egy „bizarr elképzelésből”, a világ és az ember szélsőséges félreértéséből fakadnak, s melyek különösen szélsőséges variánsaikban – a náciizmusban, szocializmusban és piackapitalista liberalizmusban – tárják fel az adott világgal, emberi és természeti valósággal *nem* kalkuláló sajátos valóságukat, azaz tartós működésképtelenségüket. A baloldalon, jobboldalon és a liberalizmusban közös, hogy a világra mint alaptalan ideára tekintenek, vagyis ha különböző okokból is, de elvitatják a világ immanens *moralitását*. Isten vagy a bűn mibenléte irreleváns, ezek pusztán elméleti kérdések, historikus és relatív jelentőségű, ízlésfüggő belügyek, nem olyasmik, amik valamely politikai berendezkedés reális, lényegi, konstitutív részét képezhetnék.

Hajlamos vagyok Salamon Jánossal eddig nagyjából egyetérteni. Ami meghökkentett, és ami szerintem a gondolatmenet neuralgikus pontját jelenti, az a szerző azon gólyalábakon álló kijelentése, miszerint „*a világnak van morális alapja, és ez maga a világ, a természet, a maga igazságosságával*”. Ám hogy voltaképp *mi* képezi e morális alapot, *mi* az aranyfedezete a természet állítólagos igazságosságának (legyen az akár Isten, akár valamely személytelen szubsztancia vagy elv), nos, ez balladai homályba vész, holott épp ez lenne igazán izgalmas itt. Mert Salamon János nem foglal egyértelműen állást ez ügyben: nem állítja *expressis verbis*, hogy valamiféle transzcendencia, maga az Isten kezeskedne ezért, ekképp írása nem tekinthető vallásos ihletésű szövegnek. Különös, hogy a szerző mindezt minden érdemi argumentáció nélkül, egy állítólagos józan felfogás jegyében vallja meg, félrevezetve ezzel a gyanútlan és filozófiailag kevésbé tájékozott olvasót, hiszen súlyos és megkerülhetetlen, túlnyomórészt empirikus alapú banális (köznapi) és filozófiai ellenérvek garmadája áll rendelkezésre egy érvényes cáfolat megalapozásához. „*A természet igazságosságába nem fér bele a morális magatehetetlenség*” – írja a természetet elámuló Salamon, ami egy gyermek tiszta, naiv idealizmusáról árulkodik. Mintha a természet nem lenne totálisan közömbös (amorális) akár az individuum, akár egész nemzetek, közösségek sorsa iránt (ahogyan azt a gigászi egyéni és kollektív történelmi tapasztalatok tökéletesen példázzák). Kérdéses az is, ha a természet, a világ igazságos, mégis hogyan lehet a természet tagadhatatlan részeként tekintett ember mégis ennyire gonosz, hogyan értheti egyáltalán félre a világot magát? Egy szép, igaz és jó (morális) természet vagy világ miként teheti ezt lehetővé, miért *engedi* ezt meg?

A természetet, a világot igazságosnak, morálisnak, eredendően jónak tartani önmagában, különösebb érvek híján egy „emberi, nagyon is emberi” vágyképzet projekciója, egy filozófiai hit megvallása. Bájos, de filozófiai szempontból tarthatatlan antropomorfizmus. Hasonló ahhoz, mint amikor a gyermek az égre pillantva egy felhőalakzatban valamely kedves állatfigurát pillant meg, és aztán körömszakadtáig kitar valóságossága mellett. Mindkét esetben infantil illúziókról van szó természetesen. Ahogyan gyermekes illúzióknak tűnik az is, hogy bármiféle tartós megváltást a térben és időben véges, a természettörvények kérélnhetetlen kauzalitásának kitett mulandó individuum (illetve ezek közössége) a térben és időben véges

jelenségek, képzetek mulandó világában remélhet. A „mindenen átderengő igaz, szép és jó” csak egy *Schönggeist* megváltás után sóvárgó lelkében felsejlő, egyszerre megejtő és csalóka visszfény csupán.